

אחדות ה' מלוא האלוהים – מלאך פניו של ה'

גם הפעם אנו נמשיך ונלמד על הנושא החשוב הזה. גם בשיעור זה אביא את מה שכתוב בדבר ה', אבל גם אתייחס לספרות חז"ל.

בפעמים הקודמת למדנו על:

שמות ה' – אלוהים ואדוני שמציינים רבים

– למדנו על מקומות שדבר ה' מדבר על ה' בלשון רבים

– למדנו על מקומות בדבר ה' שישנה כאין שיחה או התדיינות והתייעצות בתוך מלוא

האלוהים

– למדנו על מקומות שבהם ה' מדבר על ה' או פועל באחדות ושיתוף פעולה בתוך מלוא

האלוהים

– למדנו גם על התגלויות מיוחדות של ה'

– למדנו על מלאך ה'

מלאך יהוה הוא דמות מאוד מיוחדת; יש לו דמות נוראה (נפלאה, מלאה הוד, מלאה עוצמה, כשרואים אותו יודעים שמלאך מיוחד עומד לפנינו), הוא מדבר כשם שיהוה מדבר, יש לו סמכות מלאה, הוא מברך באותה צורה שרק יהוה יכול לברך. הוא עושה מעשים על טבעיים. וכאשר אנשים מבינים את מי הם ראו, הם מבינים שהם ראו את ה' וחוששים לחייהם. מלאך יהוה הוא בעצם אלוהים שלבש בשר בדמות אדם ונגלה לבני אדם, אין כל אפשרות אחרת להבין זאת.

מלאך פניו של ה'

שמות כ"ג 20-23

"הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל-המקום אשר הכנת; השמר מפניו ושמע בקלו אל-תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו; כי אם-שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתני את-איבך וצרתני את-צרך; כי-ילך מלאכי לפניך והביאך אל-האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבوسی והכחדתי" אל תמר בו = את תמרוד בו, כי לא ישא לפשעכם, כי שמי בקרבו.

מיהו אותו המלאך ששם ה' בקירבו?

מעניין שהרבנים מפרשים את המילה "תמר" כ-תחליף, כלומר אל תחליף אותו באחר. אך על כך אני ארחיב בהמשך.

שמות ל"ג 12-15

"ויאמר משה אל-יהוה ראה אתה אמר אלי העל את-העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר-תשלח עמי ואתה אמרת ידעתך בשם וגם-מצאת חן בעיני; ועתה אם-נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את-דרךך ואדעך למען אמצא-חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה; ויאמר פני ילכו והנחתי לך; ויאמר אליו אם-אין פניך הלכים אל-תעלנו מזה" ה' אומר למשה: "פני ילכו והניחותי לך" – כלומר אדריך אותך ואנחה אותך.

משה אומר לה': "אם אין פניך הולכים על תעלנו מזה"

מה הכוונה שהפנים של ה' ילכו ויכונו את העם? מה זה יכול להיות?

בשני המקומות האלו יש לנו: (1) אימרה של ה': שפניו ילכו עם העם. (2) ששם ה' יהיה על המלאך שה' ישלח לפניו לשומרם ולהביאם אל המקום שה' הכין עבור העם. האם שני הדברים האלו מדברים על אותו הדבר רק בצורה אחרת או יש לנו כאן שני דברים שונים? פני ה', ומלאך ששם ה' בקרבו.

ישעיה ס"ג 7-14 מזכיר את חסדי ה' ושה' היה לעם למושיע (פסוקים 7-8).

בפסוק 9 כתוב לנו "ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם, וינשאם כל ימי עולם", ובהמשך מזכרת יציאת מצרים. וכאשר זוכרים את יציאת מצרים באופן אוטומטי זוכרים את הבטחות ה' למשה שפניו ילכו עם העם ואת המלאך ששם ה' בקרבו. ישעיה קורא לאותה אישיות "מלאך פניו של ה' והוא אומר שהוא זה שהושיע אותם והוא זה שגאל אותם.

איך זה יכול להיות שמלאך מושיע או גואל...? מעניין לראות שגם יעקב אבינו בבראשית מ"ח 16 אומר "המלאך הגואל אותי מכל רע, יברך".

מלאך שגואל, מלאך שמברך ועוד ברכות שרק ה' יכול לברך – אלו לא התפקידים של המלאכים, זה יכול להיות אך ורק אלוהים.

אבל לפני שנקפוץ להסיק מסקנות נמשיך ונראה עוד נתונים.

עמוד האש ועמוד הענן – שמות י"ג 21,22

"ויהוה הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה; לא-ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם".
ה' הולך לפני המחנה בעמוד ענן או בעמוד אש.

שמות י"ד 19-20

"ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם; ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה כל-הלילה"

מלאך ה' שהלך לפני המחנה עבר לאחור בין מחנה ישראל למחנה מצריים. כתוב כאן בפרוש שמלאך ה' הוא ה' שהלך עם בני ישראל, הנחה אותם, והוא זה שגם מושיע אותם. אבל עדיין משהו כאן לא ברור. אם ה' הוא זה שהולך לפני המחנה, הוא המושיע והוא הגואל, אז איך ה' אומר עליו ששמו בקרבו? איך ה' אומר עליו שהוא הפנים שלו? על הסוגיה הזאת ישבו רבנינו, חשבו והגיעו למסקנה שהמלאך הזה הוא מלאך מיוחד. הם אומרים שהמלאך הזה אינו דומה לשאר המלאכים משרתי ה', אלא הוא מלאך גדול ובאיכות אחרת.

הרבנים הבינו שיש מלאך מיוחד בעל תפקיד היסטורי שנגלה לאבות, וגואל את הבנים וקראו לו בשמות שונים: השר הגדול, שר הפנים, המלאך הגואל או מטטרון.

מיהו אותו מטטרון? לפי הבנת הרבנים המטטרון הוא המלאך הזה, הוא ראש המלאכים, הוא זה שיושב במשכן הפנימי, הוא המלאך שהוא פני ה'.

מהיכן לקוח השם מטטרון? על הנושא הזה הדעות חלוקות. יש האומרים שזה לקוח מפרסית, ראש המלאכים נקרא – Mithra.

אחרים אומרים שזה מלשון רומי "אם בלשון רומי, וכיחס האם לעומת האב שהיא פסיבית ומקבלת מהאב השפעה, ואילו ה' עצמו אקטיבי ופועל השליחות" (רלב"ג). הרמב"ן אומר שמטטרון זה מורה דרך. שליח בלשון יוון מטאטור. אחרים אומרים מטא ט'רון – לאחר הכיסא. כפי שאנו יכולים לראות הדעות בין הרבנים חלוקות על מה פרוש שמו, וגם מהיכן הוא הגיע.

יש האומרים שהמטטרון הוא חנוך בן ירד בראשית ה' 23-24.

בכל אופן, מטטרון מקבל מעמד גדול ומכובד יותר משאר המלאכים בהיררכיה השמימית והוא המדריך של האנשים שמגיעים לשמים בהתעלות מיסטית. עקב כל התכונות הנעלות שהמטטרון קיבל הוא נעשה דומה במידה רבה לאל עצמו וזוכה לשבת בכיסא כבוד הניצב בפתח ההיכל השביעי, שם גם נמצא כיסא כבודו של אלוהים עצמו.

מכאן, אנו מגיעים לסיפור "מעשה מרכבה".
למה "מרכבה"? המילה מרכבה במובן רכב ולקוח מחזון שיחזקאל חזה ביחזקאל א' והכוונה היא לימוד מיסטי בהתעלות על מהות האלוהים. (חוויה חוץ גופית).

בסיפור הזה מסופר על ארבעה רבנים שבניהם רבי עקיבא ורבי אלישע בן אבויה, שנכנסו לפרדס התעלו באופן מיסטי ולמדו על מהות האלוהים. אפשר לקרוא על זה יותר בספר "הפרדס של עקיבא" של יוכי ברנדס. בכל אופן, לפי הסיפור בהתעלות הזאת אלישע בן אבויה ראה את המטטרון יושב על הכיסא והוא בלבד בינו ובין אלוהים בחושבו שיש 2 רשויות בשמים, כלומר גם אלוהים וגם מטטרון, (שהמטטרון שווה לאלוהים) ומכאן הוא הסיק שזה ישוע. לכן לפי הרבנים אלוהים היכה את המטטרון ב 60 מלקות אש והעמיד אותו על רגליו. היהדות הרבנית ניסתה בכל כוחה להתכחש לכך שישוע הוא אותו "מלאך פניו של ה' – אלוהים שהתגלה בבשר. וכחלק מהניסיון הזה הם לקחו את הפסוק משמות כ"ג 21 "השמר מפניו ושמע בקולו, אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם, כי שמי בקרבו" ואת הקטע "**אל תמר בו**" הם פרשו "אל תחליף אותו באחר" (בישוע), מה שאפשר לעשות אם מבודדים את קטע המשפט הזה משאר הפסוק – אך לא כך הוא! הפירוש הנכון של הפסוק הוא הישמר מפני, שמע בקולו ואל תמרוד בו. והסיבה שהם עשו זאת היא כדי שהיהודים לא יחשבו לרגע שאותו מלאך פניו של ה' הוא ישוע.

בנוסף הם המציאו סיפורים שהם כל כך לא הגיוניים וכל כך חסרי שחר. כאשר הם מתכחשים לדברים הכתובים בדבר ה' בצורה כל כך ברורה וחבל, כי כך הם בעצם מעבים את המסווה שנמצא כבר על לב עמנו.

דברים י"ח 15-22

"נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך יהוה אלהיך אליו תשמעו; ככל אשר-שאלת מעם יהוה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אספ לשמע את-קול יהוה אלהי ואת-האש הגדלה הזאת לא-אקרא עוד ולא אמות ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו; נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל-אשר אצונו; והיה האיש אשר לא-ישמע אל-דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו; אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא; וכי תאמר בלבבך איכה נדע את-הדבר אשר לא-דברו יהוה; אשר ידבר הנביא בשם יהוה ולא-יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא-דברו יהוה. בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו" בפסוקים 15-16 משה מדבר אל העם ואומר שה' יקים לעם נביא כמוהו.

מפסוק 17 ואילך ה' מדבר אל העם ואומר להם שהוא יקים להם נביא כמו משה, וה' יתן את דברו בפיו והוא ידבר אליהם את כל אשר ה' יצווה אותו. מדוע ה' אומר כאן שהוא יקים לעם נביא כמו משה? מה המיוחד כל כך במשה? מה יחודי במשה שה' מזכיר ומדגיש אותו?

משה היה עניו. במדבר י"ב 3:

"והאיש משה עניו מאוד, מכל האדם אשר על פני האדמה". אך גם הנביאים האחרים היו ענווים, אומנם לא באותו אופן אך בכל זאת.

אלוהים עשה דרך משה אותות ומופתים רבים ומופלאים, אך גם עם נביאים אחרים אלוהים עשה ניסים ונפלאות. אליהו, אלישע ועוד; ואפילו הקימו מתים דבר שמשה לא עשה. אז הדברים האלו לא מהווים ייחודיות מיוחדת אצל משה. אם כך מה כן? מה שמהווה את הייחודיות הגדולה ביותר של משה, זה הקשר שלו עם אלוהים.

בדברים ל"ד 10 יש לנו את התשובה לכך – ה' ידעו פנים אל פנים. "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים אל פנים"

במדבר י"ב 6-8 דבר ה' ממשיך ומרחיב: "אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתוודע, בחלום אדבר בו". ואכן הנביאים היו צרכים ללמוד לשמוע את קול ה', ללמוד להבין את החלום ולפרש אותו ולדעת מכך מה ה' רוצה לומר.

אך "לא כן עבדי משה...פה אל פה אדבר בו ובמראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט".

ה' מדבר אל משה פנים אל פנים, לא במראה, לא בחלום, אלא פה אל פה. ולכן ה' אומר כאן שהוא יקים לעם נביא שכזה.

יש לנו כאן התגשמות חלקית של הנבואה על אודות הנביאים שה' יקים. ה' מבטיח כאן לעם שהוא יקים נביאים, והנביאים יהיו כמו משה מתוך עם ישראל, והם צרכים לדבר את דברי ה' לעם, ואכן אנו יכולים לראות זאת מתגשם בנביאים שניבאו לעם: ישעיה, ירמיה וכו... .

אבל הנבואה הזאת יכולה להתגשם במלואה אך ורק בנביא שה' ידבר אליו פנים אל פנים. האם הדברים האלו היו ידועים לעמנו? כן בהחלט!

בבשורת יוחנן בפרק א' 19-22 אפשר לראות את ראשי היהודים פונים אל יוחנן המטביל ושואלים אותו האם אתה המשיח? תשובתו היא לא. הם ממשיכים ושואלים האם אתה אליהו? שוב יוחנן עונה לא. הם ממשיכים ושואלים האם אתה "הנביא" בהא הידיעה, ושוב תשובתו היא לא. אפשר להבין מכך שכבר אז עמנו ידע וחיכה ל"הנביא", לנביא המיוחד שדבר ה' הבטיח שיגיע, נביא כמו משה. וכאשר ישוע עשה את האותות או דיבר על הרוח בחג הסוכות, האנשים אמרו זה באמת "הנביא" (יוחנן ו' 14, ז' 40). לכן כל כך היה חשוב למנהיגי היהדות לומר על הרמב"ם ואפילו לכתוב זאת על קברו, "ממשה עד משה לא קם כמשה" ובכך לשלול בעיני היהודים את התגשמות הנבואה הזאת בישוע.

אך מהתנ"ך ומההיסטוריה אנו יכולים לראות רק אישיות אחת שמגשימה את הנבואה הזאת, לא יהושוע בן נון, לא שאר הנביאים, לא המלך דוד. אלוהים אומנם דיבר אל כל אחד ואחד מהם – אך לא פנים אל פנים.

רק אל ישוע ה' דיבר באותו האופן.

יוחנן א' 18 –

"את האלוהים לא ראה איש מעולם, הבן היחיד הנמצא בחיק האב הוא הודיעו"

יוחנן י"ד 9-10

"הרואה אותי ראה את האב"

משה מהבחינה הזאת היה סמל לדבר האמיתי שצריך להגיע, סמל לישוע. בפעם הבאה נדבר על קריאת ה"שמע".